

баргандыгы, Жантайхан эч кандай картайган, кемшийген чал эмес эле, билегинде күчү бар, башында ою бар, хандык касиети жогору тарыхый инсан катары сүрөттөлсө, Ак Мөөрдүн сулуулугу да окурмандын көз алдында элестегидей, эл айткандай эле сүрөттөлөт. Ошондой эле Ак Мөөргө Болоттун сүйүүсү, махабаттын аруулугу да айтылбай койбойт. Мөөрдүн ойго батышы, хан колумду сураса, ага каршылык көрсөтүшүм текеберчиликке жатат деген сый-урматы да көрсөтүлөт.

Жыйынтыктап айтсак, Ак Мөөр аңызы эл арасында уламыш болуп айтылып, акыры тарыхый инсан катары таанылып кетиши анын тегерегинде бир нече элдик поэмалардын, профессионал адабиятта драмалардын, поэмалардын, бир либреттонун жаралышына алып келди. “Ак Мөөр” жөнүндөгү ар бир чыгарма өз алдынча айырмалуу жана баалуу. Алсак, Ж. Садыковдун драмасында анык реалдуу тарыхый чындыктын негиздери сакталууга багыт алгандыгы байкалат. А. Осмонов менен С. Эралиевдин драмасы менен поэмасынан көптөгөн окшоштуктарды байкоого болот. А. Токтомушев эл арасында айтылган уламыш аңыздарды чогултуп, реалдуу турмушта болгон окуяны жазууга аракет кылган. Бул чыгармаларда Ак Мөөрдүн, Болоттун, Жантай хандын образдары ар бир вариантта толугу менен сакталган, ал эми кээ бир каармандар ар бир автордун өзүнүн тандоосунан жаралган образдар экендиги байкоого болот.

Адабияттар:

1. Осмонов, А. Ак Мөөр. - Фрунзе, 1944.
2. Жумадылов, С. “Ак Мөөр” поэмасында көркөм образ түзүү чеберчилиги [Текст] / С. Жумадылов. Китепте: Классикалык изилдөөлөр. - Бишкек, 2018.
3. Кыргыз адабиятынын тарыхы. 3-том [Текст] / А. Акматалиевдин жалпы ред. астында. - Бишкек, 2002.
4. Артыкбаев, К. XX кылымдагы кыргыз адабиятынын тарыхы [Текст] / К. Артыкбаев. - Бишкек, 2004.
5. Кайыпов, С. Жоголгон мурас табылды [Текст] / С. Кайыпов // Ала-Тоо. – 1989. - №7.
6. Укаев, К. Ак Мөөрдүн арманы [Текст] / К. Укаев. Китепте: Классикалык изилдөөлөр. - Бишкек, 2018.
7. Эралиев, С. Ак Мөөр [Текст] / С. Эралиев. - Фрунзе, 1959.
8. Токтомушев, А. Ак Мөөр [Текст] / А. Токтомушев. - Фрунзе, 1971.

DOI: <https://doi.org/10.69722/1694-8211-2025-61-283-289>

УДК: 801.81

Сейитказиев А., магистрант
Azamatsejetkaziev_32@gmail.com
ORCID: 0009-0009-0023-840X
К. Тыныстанов ат. БИМУ
Каракол ш., Кыргызстан

КЫРГЫЗ МАКАЛДАРЫ КӨРКӨМ ТЕКСТ КАТАРЫ

Тил адамдардын бири-бири менен баарлашуусуна жардам берүүчү негизги каражат экендиги жалпыбызга маалым. Коомдун өнүгүшү менен тил өнүгүүгө, өзгөрүүгө дуушар болот. Маданият менен адабияттын өнүгүшүнө тилдин түздөн-түз салымы бар. Демек, тил адамзат коомунун өнүгүүсүнүн негизин түзөт. Адамдардын ортосундагы коммуникативдик процессти ишке ашыруунун универсалдуу каражаты болгон тил кеп искусствосунун негизги

материалы болуп саналат. Тил аркылуу адам айлана-чөйрөнү таанып, сиңирип, билимин, маданиятын тил аркылуу кылымдан кылымга өткөрүп келет. Анын үстүнө, биз тил, тагыраак, текст аркылуу оюбузду, сезимибизди, көз карашыбызды айтабыз. Текст көп кырдуу, системалуу, түзүлүшү боюнча татаал, жана адамдардын ортосундагы маалымат алмашууну тейлеген негизги категория болуп саналат. Ал эми макалдар логикалык бүтүн бир жумуру ойду туюндуруп турган текст болуп саналат. Себеби макалдар өз ичине турмуштук тажрыйбаны, баа жеткис акыл-насааттарды камтып турат. Биздин макала мына ушул макалдардын текстти уюштуруудагы ролуна арналган.

Түйүндүү сөздөр: көркөм текст, макалдар, тил, кыргыз тили, эстетика, маданият, адабият, көркөм стиль.

Сейитказиев А., магистрант
Azamatsejetkaziev_32@gmail.com
ORCID: 0009-0009-0023-840X
ИГУ им. К. Тыныстанова
г. Каракол, Кыргызстан

КЫРГЫЗСКИЕ ПОСЛОВИЦЫ КАК ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ТЕКСТ

Все мы знаем, что язык – это главный инструмент, помогающий людям общаться друг с другом. С развитием общества язык подвергается развитию и изменению. Язык имеет непосредственный вклад в развитие культуры и литературы. Поэтому язык составляет основу развития человеческого общества. Язык, являющийся универсальным средством осуществления коммуникативного процесса между людьми, является основным материалом речевого искусства. Посредством языка человек познает и усваивает окружающую среду и передает через язык знания и культуру из века в век. Более того, мы выражаем свои мысли, чувства и взгляды посредством этого языка. Текст многогранен, систематичен, сложен по структуре и является основной категорией, обслуживающей обмен информацией между людьми. Пословицы – это текст, выражающий логическое целое. Потому что в пословицах содержится жизненный опыт и бесценные советы. Наша статья посвящена роли этих пословиц в организации текста.

Ключевые слова: художественный текст, пословицы, язык, кыргызский язык, эстетика, культура, литература, художественный стиль.

Seitkaziev A., master's student
Azamatsejetkaziev_32@gmail.com
ORCID: 0009-0009-0023-840X
K. Tynystanov Issyk-Kul state university
Karakol city, Kyrgyzstan

KYRGYZ PROVERBS AS A LITERARY TEXT

We all know that language is the main tool that helps people communicate with each other. With the development of society, language is the subject of development and change. Language has a direct contribution to the development of culture and literature. Therefore, language is the basis for the development of human society. Language, which is a universal means of implementing the communicative process between people, is the main material of speech art. Through language, a person learns and assimilates the environment and transmits knowledge and culture through language from century to century. Moreover, we express our thoughts, feelings and views through this language. The text is multifaceted, systematic, complex in structure and is the main category serving the exchange of information between people. Proverbs is a text expressing a logical whole. Because proverbs contain life experience and invaluable advice. Our article is devoted to the role of these proverbs in the organization of the text.

Keywords: fiction, proverbs, language, Kyrgyz language, aesthetics, culture, literature, artistic style.

Азыркы учурда текст таануунун көптөгөн маселелери боюнча окумуштуулардын көптөгөн монографиялык эмгектери жарык көрүп, докторлук жана кандидаттык диссертациялар жазылып, илимий изилдөөлөр жүргүзүлүп келгендиги жалпыбызга маалым. Ошондуктан тексттин ар түрдүү өнүктөрүнө карата болгон кызыгуулар артып, текст таануунун айрым маселелери такталып келет.

“Текст” деген сөздүн өзү (лат. textus - ткань, сплетение, соединение) “материал”, “биригүү”, “чырмалышуу” дегенди түшүндүрөт.

Жалпыбызга маалым болгондой, текст жалпы маданияттык көрүнүштөгү категория экендиги талашсыз. Ошондуктан текстти философия, логика, психология, этнография, эстетика, лингвистика, адабият таануу, стилистика сыяктуу жана башка көптөгөн илимдердин тармактары ар тараптан иликтөөгө алууда. Албетте, кандай гана текстти албайлы, анда адам баласына мүнөздүү логикалык, психологиялык, философиялык, стилистикалык мүнөздөгү жагдайлардын болушу – табигый нерсе. Мына ушул жагдайлар тексттин жалпы маданияттык наркын жана табиятын аныктап, тактап тургандыгы талашсыз. Бул жагынан алып карасак, текст жогоруда аталып өткөн жагдайлардын гармониялуу тутумунда гана адамдар үчүн кандайдыр бир мааниге ээ болуп, кызмат аткараары белгилүү.

Текст көп кырлуу, системалуу, түзүлүшү боюнча татаал, бүтүндүктөгү, болгондо да адамдардын ортосундагы маалымат алмашууну тейлеп турган негизги категория болуп саналат. Ошондуктан текстти изилдөө көп аспектилүү, комплекстүү мүнөздө болгондо гана максатка шай келет. Ошондо гана тексттин нагыз табияты аныкталат. Тактап айтканда, текстти нукура, таза тилдик (лингвистикалык) негизден гана толук таанып билүүгө мүмкүн эмес. Анткени текстте тилдик көрүнүштөрдөн сырткары стилдик, логикалык, психологиялык, философиялык, коммуникативдик, этномаданияттык көрүнүштөр кошо жарыш активдүү катышта болушат да, алар бири-бирине таасирин тийгизип, тексттин маанилик-структуралык жана мазмундук маалыматтык көп түрдүүлүгүн түзүшөт. Албетте, тексттеги мына ушундай көп жактуу көрүнүштөрдү эске алмайын, анын табиятын толук таанып билүүгө мүмкүн эмес. Демек, текстти ар тараптан изилдеген илим текст таануу илими болот [3, 6-б.].

Белгилүү окумуштуу Т. Маразыковдун пикиринде, текст таануу жок жерден эле пайда болгон илим эмес. Ал өзүнө чейин топтолгон бай тажрыйбалардын, башкача айтканда, тил илиминин кылымдардан бери келаткан синтаксис, синтаксистик стилистика, коммуникативдик грамматика тармагындагы изилдөөлөрүнүн бай материалдарынын негизинде пайда болду. Ошондой болсо да, текст таануунун өз алдынча илимий тармак болуп калыптанышына, негизинен, төмөндөгүдөй илимий-теориялык үч себеп түрткү болгондой:

1) окумуштуулардын тил жана сүйлөөнү бири-биринен айырмалап, бөлүп түшүнүүсү, тил жана сүйлөөнүн биримдигинин жана алардагы айырмачылыктардын такталышы;

2) тилдик норма жөнүндө түшүнүктүн пайда болушу жана анын ар тараптан изилдениши, сүйлөө нормасы жөнүндө ой пикирдин калыптанышы;

3) тилдин стили жана сүйлөө стили жөнүндөгү илимий көз караштардын пайда болушу.

Немец агартуучусу жана философ-тилчиси В. фон Гумбольдт алгачкылардан болуп тил жана сүйлөөнүн өз ара карым-катышын, биримдигин жана айырмачылыгын концепция катары баса белгилеп кеткендигин байкоого болот.

Кыргыз адабий стилдеринин ичинен көркөм стиль башка стилдерден өзүнүн көп түрдүүлүгү жана байлыгы менен айырмаланат турат. Бул стилдин функционалдык стилдерге тиешелүүлүгү боюнча бүгүнкү күнгө чейин окумуштуулардын ортосунда

бирдиктүү пикир жок. Айрым илимпоздор көркөм стилдин жалпы табиятын өзгөчө көз караш менен баалап, аны улуттук тилдин алкагынан сыртта карайт [5].

Көкүрөгүбүздүн түпкүрүндө катылган, муундан-муунга өтүп келе жаткан көркөм дүйнөбүз, эстетикалык көз карашыбыз, жашоого оң же терс баа берүүбүз, үмүт-арманыбыз, бейпилдигибиз, ыйманыбыз менен рухубуз, каада-салтыбыз, үрп-адатыбыз, жалпы маданиятыбыз жана дүйнөгө карата биздин философиялык мамилебиз, идеяларыбыз, көркөм ой жүгүртүү жөндөмүбүз, адамдык акыл-эсибиз, сулуулук жана тазалык сезимдерибиз көркөм стилдеги тексттер аркылуу абдан терең жана ар тараптуу чагылдырылган. Көркөм стилдеги текст – улуттук маданияттын жана жалпы адамзаттык маданияттын калыптанышына негиз болгон жагдайларга бай, кайталангыс текст. Анткени анда элдин бүтүндөй маданияты, өткөндүн бай тажрыйбасы, турмуштун катаал чындыгы, илим менен искусство, кайталангыс өзгөчөлүк жараткан эстетикалык табылгалар камтылган.

Ошентип, көркөм стилдеги текст функционалдык стилдеги башка тексттерден өзүнүн функционалдык-прагматикалык табияты жана тексттик, логикалык-коммуникациялык, семантикалык түзүлүш катары уюшулушу жагынан өзгөчөлөнүп турат. Анткени көркөм стилдеги текст дүйнөнү көркөм чагылдырып, адамдарга эстетикалык ырахат тартуулайт. Анткени көркөм ой жүгүртүү образдар аркылуу ишке ашырылып, эстетикалык жана поэтика эрежелери боюнча кенен маалымат берет. Көркөм адабият турмуш чындыгын, адам, адам жашоосун, анын сезимдерин, рухий дараметин, адамдын ички жан дүйнөсүн ар тараптан көркөм изилдөөгө багытталган. Көркөм адабияттын негизги маселеси адамды, анын бардык табигый сырларын, мүмкүнчүлүктөрүн түшүнүү болуп саналат. Демек, көркөм адабият – адамдар үчүн баалуу жана маанилүү көркөм сөздүн бир түрү. Ошондуктан көркөм стилдеги тексттер адамды, адамдын жашоосун, жан дүйнөсүн ар тараптан көркөм чагылдырып, адамды аруулукка, адеп-ахлактык тазалыкка, ички дүйнөсүнүн сулуулугуна чакырат. Ушундан улам, кээ бир окумуштуулар көркөм стилде жазылган тексттерди функционалдык стиль катары классификациялоону каалашпайт.

Жалпылап айтканда, көркөм стиль– функционалдык стилдин бир түрүнө кирген, өзгөчө мүнөздөгү стиль деген жыйынтыкка келдик.

Көркөм стилдеги тексттер ошол стилдик табиятка ылайык өзгөчө негизде, шарт-кырдаалда коомдун көркөм-эстетикалык улам жаңы рухий муктаждыктарын канагаттандырыш үчүн түзүлгөн тексттердин катарына кирет. Демек, көркөм текст маалымат туюндуруу технологиясы боюнча, тилдик каражаттарды колдонуу мүнөзү, стилдик, жанрдык табияты, логика-прагматикалык түзүлүшү, эстетикалык негиздери жана жаралуу башаты, жүйөө-себептери боюнча башка функционалдык стилдеги тексттерден кескин, обочо мүнөзгө ээ. Сулуулукту, аруулукту таанып билүү, дүйнөнү көркөм аңдап билүү жана дүйнөнү көркөм эстетикалык маанайда чагылдыруу максаты көркөм тексттеги негизги өзгөчөлүк жана негизги тилдик эмес фактор болуп саналат. Мына ушул фактор көркөм стилдеги тексттин бүтүндөй табиятын, касиет-белгилерин жана анын уюшулушун, маанилик-структуралык, логика-прагматикалык жактан түзүлүш мүнөзүн аныктап турат [2, 82-б.].

Профессор Т. С. Маразыков «Тексттин уюшулуш маселелери» деген эмгегинде текстте адам, окуя же объект жөнүндө сөз болсо, анда талкууланып жаткан предметтин, маалыматтын табиятын ачып берүүчү тилди колдонууга зарыл каражаттар пайдаланыла тургандыгын көрсөтөт. Мисалы, текстте бир нерсе жөнүндө сөз болуп жаткан болсо, анда анын ар кандай сапаттары ачылып, баяндалат. Жыйынтыгында ар кандай сапаттык мүнөздөмөлөргө ээ болгон нерсе жөнүндө маалымат ала алабыз. Демек, сүрөттөлгөн объектиге тиешелүү бардык лексемалар текстти уюштурууга катышары шексиз.

Ж. Мамытов кыргыз адабий тилинин функционалдык стилдерине көркөм чыгарманын стилин кошпойт. Бул тууралуу окумуштуу оюн мындайча жалпылайт: «Адабий тилдин функциялык стилдеринин системасында көркөм адабияттын тили же кептин көркөм стили жөнүндөгү маселеге өзгөчө токтолуу керек. Орус стилистикасы боюнча адабиятта бул маселеге тиешелүү эки башка пикир бар. Окумуштуулардын бир тобу (А. Н. Гвоздев, А. И. Ефимов, Р. А. Будагов, М. В. Панов, М. Н. Кожина, И. Р. Гальперин ж. б. окумуштуулар) көркөм адабияттын тилин адабий тилдин функционалдык стилдеринин системасына кошсо, В. В. Виноградов, В. Д. Левин баштаган башка изилдөөчүлөр аны жалпы улуттук адабий тилдин башка стилистикалык тармактары менен бир катардагы функционалдык стиль деп кароого каршы чыгышат. Биздин оюбузча, кийинки пикир чындыкка жакын». Бул пикир боюнча, көркөм стиль адабий тилдин функционалдык стили катары каралбайт. Натыйжада, ар кандай көркөм чыгарманын тили адабий тилден алыстап калган. Албетте, көркөм стилдин өзүнө мүнөздүү тилдик жана тилдик эмес көптөгөн белгилери бар. Андай спецификалык белгилерди функционалдык стилдердин башка түрлөрүнөн да табууга болот. Мында көркөм стилдин кыргыз тилинин коомдук кайсы кызматын аткаргандыгы биринчи планга коюлушу зарыл. Биз маселени ушул өңүттөн карасак гана көркөм стиль кыргыз тилинин таасир этүү кызматын аткаргандыгы анык болот [6].

Көркөм стилдеги тексттер башка стилдеги тексттерден адамга таанып-билүүчүлүк, тарбиялык жана эстетикалык таасири менен айырмаланып тургандыгы маалым. Алар көркөм байланыш процесси аркылуу окурманга дүйнө жөнүндө түшүнүк берет. Көркөм тексттеги дүйнөнүн сүрөтү жаратуучунун жеке сезими аркылуу адам менен дүйнөнүн ортосундагы мамилени даана көрсөтө алат. Муну автор өзүнүн жеке кабылдоосу менен бере алат.

А. Өмүралиеванын “Кыргыз макал-лакаптарынын тексттик табияты” деген диссертациясында текст угуучуга же окуучуга ылайыкташтырылган маалымат менен камсыз кылуу максатында түзүлгөн, прагматикалык мүнөзгө ээ болуп, логикалык коммуникативдик бирдик катары аныкталган бирдик деп аныктама берүү менен, макал-лакаптарды текст катары караган.

Кыргыз эли эзелтен эле сөздү баалап келген. Эл арасында кандайдыр бир маселе жаралса, кадырлуу аксакалдар бул маселелерди оор, тайманбас сөздөр менен чечишмек. Аксакалдар сүйлөгөндө жөнөкөй сөздөрдү колдонбой, акыл берметтерин колдонушчу, макал-лакап менен айтышкан. Ал эми макалдар – турмуштук тажрыйбадан өткөн, адамды туура жолго салган, бүтүндөй жашоо философиясын камтыган, терең мааниге ээ сөздөр.

Макал-лакаптарды ар тараптуу түшүнүк берүүчү текст деп атоого болот. Анын глобалдуу, өтө маанилүү контексти бар, башкача айтканда, адамдар жашаган доор, коомдук система, социалдык топ, алар алектенген кесип, ниет, баяндамачы, философиялык мезгил жана мейкиндик. Демек, макал-лакап текст болсо да, ааламдашуу процессин ишке ашырууда элдин маданияты, кеп салты, баарлашуу семантикасы, социалдык, философиялык ж. б. параметрлер эске алынат.

Макал-лакаптардын артында катылган окуя бар, ошондуктан өзүнүн подтексти бар бүтүндөй текстти макал деп айтуу туура. Себеби макал-лакаптар – идеясы глобалдуу, кеңири масштабдуу текст. Бул – адам өмүрү үчүн билдирүүнү камтыган глобалдуу, терең мазмундуу текст. Дал ушул масштабдуу текст адамдын жашоосундагы кандайдыр бир окуядан келип чыккан. Ошентип, кандайдыр бир окуя, кырдаал текст түзсө, бул окуядан тыянак чыгарылып, мааниси терең кыска макал-лакап жаралган. Алсак, «Билими күчтүү миңди жыгат, билеги күчтүү бирди жыгат», «Билим алуу ийне менен кудук казганга барабар», «Билим издеген өсөр, бүлүк издеген өчөр»,

«Билимдүүнүн сөзү өткүр, мергенчинин көзү өткүр» – ушул макалдардын баарында билимдүү болуу үчүн талыкпай эмгектенүү керек экендиги, билимдүү адамдар гана көксөгөн максатына жетерин көрөбүз. Бул макалдарды ким жана качан жараткандыгын билбесек да, аларда акылмандыктын белгилерин көрсөтө турган маалыматтар бар экендигине күбө болдук.

Окуу, илим-билим алдыңдагы шам чырак, күн нуру сыяктуу. Билим алсаң, маңдайың ачык, башкача айтканда, бактылуу болосуң. Ал эми билимсиз адам сокур адам сыяктуу. Сокур адам жаркыраган жарык дүйнөнү көрбөйт. Ошол сыңары, билимсиз адамдын да келечеги караңгы. Макалда билим алып окубаган, караңгы, билегине ишенген адам дүйнөдөгү бардык жакшы нерселерден кол жууган, келечеги жок сокур адамга окшош экендигин тымызын билдирүүдө. Демек, жогорудагы макалдардан адам баласы бардык максатына билим аркылуу гана жете ала турганын, билим бардык нерселерден айырмаланган өзгөчө байлык экендигин, түгөнгүс, уурдалгыс рухий кенч экендигин баамдай алабыз. Канчалык билим алып, көп окусаң, жашоо-турмуш жолун өздөштүрө аласың, бактылуу жашоого умтуласың. Билим адам баласынын акыл-эсин, жан дүйнөсүн байытып, турмуш-жашоодо өз ордун табууга, табигый, коомдук кубулуштарды туура андай билүүгө мүмкүндүк берет деген подтексттик маани камтылган.

Макал-лакаптар маанилүү бөлүктөрүн бириктирген байланыш бирдиги болуп саналат. Макал-лакаптарды жаратуудан азыркы учурга чейинки мезгил-мезгили менен интеграция гана эмес, окуяны уга тургандай коомдорду жана ар кандай шарттарды байланыштырган интеграция да бар. Бүгүнкү күндө биз колдонуп жүргөн макал-лакаптар качан, ким тарабынан, кандай коомдук шартта, кандай окуяларда жаралганы белгисиз. Ар бир макалдын жаралышында гана турмуш чындыгы, тажрыйба сакталат. Бул макал-лакаптарды турмушубуздагы ар кандай кырдаалдарга жараша колдонобуз. Ошол эле учурда сөзүбүз кайдыгер болуп калбасын, ойлорубуз таасирдүү угулат деп макал-лакаптарды колдонобуз. Демек, макал-лакаптар кептин бүтүндүгүн туюндурган, логикалык жөнөкөйлүктөн кыскартылган, ошол эле учурда мезгилдерди, ойлорду бириктирген текст катары каралышы керек.

Аялга байланыштуу макал-лакаптар кыргыз тилинде арбын кездешет. Алардын басымдуу бөлүгү аялдардын сапаттык өзгөчөлүгүнө карай айтылып калган. Алсак, аялдын сырткы жана ички сапаттарына карата өз ичинен бир нече түрлөргө бөлүнөт: акылдуу аял, акылсыз аял, чечкиндүү аял, шайыр аял, токтоо аял, эр жүрөк аял, ажаан аял, жаман аял, жакшы аял, уз аял, чоркок аял, албуут аял, кесирлүү аял, жоомарт аял, ач көз аял, ичи тар аял ж. б.

Аялдардын ар кандай образдары илгертен эле элдик оозеки чыгармаларда, анын ичинен макалдарда кенен чагылдырылып келгендиги маалым. Күндөлүк турмушта сулуулук да, өлүмдөн күчтүү, таза сүйүү да аял менен ажырагыс биримдикте экендиги жалпыбызга маалым. Маселен, “жакшы аял” дегенде аял затынын кулк мүнөзү, жүрүш-турушу жагынан үлгү болорлук, моралдык сапаты жагынан жогору жетиктиги ачык байкалып турат. Алсак, «Аял жакшы эр жакшы, увазир жакшы хан жакшы»; «Алганың жакшы болсо, табылат акылың, келе берет жакының», «Аял – үйдүн куту, Аял – үйдүн туткасы», «Катыны жакшы болсо, эли бактылуу болот», «Аял жакшысын эри сүйөт, эр жакшысын эли сүйөт», «Аял болбосо, ашкана жетимсирейт», «Аялды ашынан тааны, баланы башынан тааны», «Аялдын акылын жесиринде көр, баланын акылын жетиминде көр», «Жакшы аял – жарым ырыс» ж.б. [4, 187-189-бб.].

Демек, бул макалдардан белгилүү болгондой, коломтонун отун өчүрбөй сактап турган, хандарды хан кылган, баатырлардын даңкын чыгарган аялдар экендиги шексиз. Аялдардын жеке эле үй-бүлөдө гана эмес, коомдо да зор таасири бар экендигине күбө болдук. Байыртан адамзат жашоосунда аялзатынын, анын ичинде эненин орду,

турмуштук вазипасы өзгөчө орунда турат. Эненин ыйыктыгына, улуулугуна маани берилип, элдик оозеки чыгармачылыктын бардык жанрында эне мээримин даңазалаган чыгармалар, макалдар бүгүнкү күнгө чейин жазылып келатат. Ар бир макал элдин ой чабытынын бийиктигинен жаралып, өз мезгилиндеги турмуш жагдайын эненин образы менен чагылдырып отурду. Алсак, «Бейиш эненин таманы алдында», «Энесин көрүп кызын ал, эшигин көрүп төрүнө өт», «Аталуу жетим арсыз жетим, энелүү жетим эрке жетим», «Эне сүтүн актоо – унутулгус карыз», «Эне сыйлаган элине жагат». Демек, аялзатынын ар кандай сапатын туюндурган кыргыз элинин макалдары адамдарга өз таасирин тийгизип, аларды адамдагы жакшы сапаттарга үндөөгө көмөкчү материал боло алат деп ойлойбуз.

Мыкты көркөм тексттерде бир эле учурда көп пландуу, көп тармактуу бир нече максат-мүдөөлөр көздөлөт. Өзүнүн жагымдуу, ыргактуу, көркөм, образдуу касиет-белгилери менен андай көркөм тексттер адамдын сезимине жана акыл-туюмуна күчтүү таасир этип, адамды ичинен козутуп, ичинен арбап, аны кайгыртып жана кубантып, миң түркүн ой санаага тушуктурат, миң түркүн сезимдерге сугарат. Көркөм текст адамдын ички дүйнөсүн аруулап, сезимдерин тазартуучу, рухун көкөлөтүүчү күчкө ээ болот. Көркөм текст адамдын эмоционалдык дүйнөсүн калыптандырат, акыл-эсин дүйнө-таанымын кеңейтет, көркөм эстетикалык табитин өнүктүрөт, ар нерсеге түшүнүк туюмун байытат.

Адабияттар:

1. Мамытов, Ж. Көркөм чыгарманын тили [Текст] / Ж. Мамытов. - Бишкек: Учкун, 1990. - 8-бет.
2. Маразыков, Т. С. Тексттин стилдик түзүлүшү [Текст] / Т. С. Маразыков. - Бишкек, 2014. - 82-бет.
3. Маразыков, Т. С. Текст таануунун теориясы : Окуу куралы [Текст] / Т. С. Маразыков. - Бишкек, 2014. - 6-бет
4. Reflection of the concept of a "Woman" in Kyrgyz proverbs // Вестник Бишкекского гуманитарного университета. - 2018. - No. 3(45). - P. 187-189. - EDN YBEACL
5. Анапияева, А. А. Көркөм стилдеги тексттер тууралуу / А. А. Анапияева, А. Абдылдаева, Ж. Сыдыкова // Вестник Иссык-Кульского университета. – 2022. – № 52-2. – с. 45-50. – EDN DSCRIX.
6. <https://stepen.vak.kg/wp-content/uploads/2024/03/Disertaciya-Tazagul-Ezheke.pdf>